

Marcin Niemczyk

**ANALIZA OPINII STUDENTÓW O DYDAKTYCE PRZEDMIOTU
JAKO PRZYKŁAD WYKORZYSTANIA
METODY STATYSTYCZNEJ W METODOLOGII
HISTORII DOKTRYN POLITYCZNO-PRAWNYCH**

Współczesny model edukacji na poziomie studiów wyższych przechodzi istotne przeobrażenia, których efektem, w zamiarze reformatorów, ma być przejście „od nauczania do uczenia się” (*from teaching to learning*). W rezultacie zatem – umownie tutaj nazwany „tradycyjnym” – dotychczasowy model kształcenia skupiony, w głównej mierze, na procesie przyswajania wiedzy ma zostać zastąpiony poprzez aktywne zdobywanie przez studentów: wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Tradycyjny model, postrzegany jako bierny, ma zatem zostać zastąpiony świadomym i aktywnym procesem obejmującym zarówno studentów, jak i nauczycieli akademickich¹. Takie wyzwania postawione przed środowiskiem akademickim są konsekwencją społeczno-ekonomicznych, ale także politycznych zmian, które wpływają bezpośrednio na przebieg procesów dydaktycznych. Dlatego też obecnie to efekty uczenia stają się istotnym, jeśli nie najistotniejszym wyznacznikiem jakości kształcenia². To z kolei, w sposób naturalny, zmusza do nowego podejścia, a często do zredefiniowania zadań, jakie do spełnienia w trakcie kształcenia akademickiego mają poszczególne przedmioty. Zmiany te na studiach prawniczych obejmują – przyjmując w uproszczeniu dychotomiczny ich podział – zarówno przedmioty dogmatyczne, jak i niedogmatyczne. Pierwsze z nich, uzyskując w programach studiów coraz większe znaczenie, muszą w większym niż dotychczas stopniu kształcić umiejętności praktyczne adeptów sztuki prawniczej. Znajdująca się w drugiej grupie przedmiotów

¹ A. Boczkowski, *Proces boloński jako ideologia edukacyjna strategii lizbońskiej* [w:] A. Buchner-Jeziorska, A. Dziedziczak-Foltyn, *Proces boloński. Ideologia i praktyka edukacyjna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, s. 33.

² S.M. Kwiatkowski, *Jakość kształcenia a krajowe ramy kwalifikacji* [w:] H. Kwiatkowska, R. Stępień, *Jakość kształcenia akademickiego w świecie mobilności i ryzyka*, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej imienia Aleksandra Gieyszтора, Pułtusk 2011, s. 46.

historia doktryn polityczno-prawnych, zdawać by się mogło, iż pozostaje w szczególnej trudnej sytuacji wobec współczesnych oczekiwań skupionych, w głównej mierze, na zdobywaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych o stricte praktycznym, czy wręcz zawodowym charakterze. Jest to jednak, jak się wydaje, jedynie pozorna trudność, której źródeł upatrywać można w uproszczonym modelu postrzegania wykształcenia prawniczego. Nie ulega bowiem wątpliwości, że kształcenie prawnicze oparte li tylko, czy też w głównej mierze, na dogmatyce prawa stanie się kształceniem zawodowym, a nie akademickim. Skutki wdrażania takich oczekiwań dla współczesnej uniwersyteckiej rzeczywistości wydają się dalece niekorzystne, choć ich efekty zapewne jeszcze nie są łatwo dostrzegalne. Stąd też, być może, tak uproszczone postrzeganie potrzeb i celów dotyczących kształcenia prawników rodzić może wątpliwości związane z zasadnością i celowością odwoływania się w procesie kształcenia prawniczego do doktryn polityczno-prawnych.

Podnoszone tak wątpliwości tym bardziej skłaniają do refleksji zarówno nad metodologią, jak i przebiegiem procesu dydaktycznego obejmującego historię doktryn polityczno-prawnych. Rozważania te nabierają szczególnego charakteru, jeżeli się przyjmie, iż konstytutywną cechą współczesnych uniwersytetów jest ścisły związek prowadzonych badań naukowych z dydaktyką, która winna być realizowana na najwyższym możliwym poziomie merytorycznym, metodologicznym i metodycznym. Współczesna dydaktyka uniwersytecka musi także wykorzystywać najnowsze zdobycze nauk o edukacji i możliwości technologiczne³. Trudno byłoby jednocześnie podejmować wysiłki zmierzające do polepszenia jakości dydaktyki bez odwołania się do opinii najbardziej zainteresowanych, tj. adresatów tych wysiłków, czyli studentów.

Jednym z dwóch istotnych elementów pozwalających na samodzielne wyróżnienie danej dyscypliny naukowej, obok przedmiotu badawczego, jest niewątpliwie metodologia⁴. Interdyscyplinarny charakter historii doktryn polityczno-prawnych powoduje, że w sposób naturalny korzysta ona z metod badawczych właściwych pokrewnym dyscyplinom, w szczególności takim jak: historia, filozofia czy socjologia. Wybór zaś określonej metody stanowi wypadkową zdefiniowania przedmiotu badawczego oraz celu, jaki w ramach danej pracy ma być zrealizowany. Korzystanie z metody statystycznej w metodologii doktryn

³ K. Denek, *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu, Poznań 2011, s. 50–51.

⁴ Tak: L. Dubel, *Filozofia prawa a historia doktryn politycznych i prawnych* [w:] *Polska lat 90-tych. Przemiany państwa i prawa*, t. II, Lublin 1996, s. 438. Por. także: K. Opalek, J. Wróblewski, *Prawo. Metodologia, filozofia, teoria prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1991, s. 17 i n.

polityczno-prawnych, z oczywistych względów, ma charakter pomocniczy wobec tradycyjnie stosowanych metod, takich jak: doksograficzna, biograficzna, wartościująca, wyjaśniająca, rozumiejąca, porównawcza czy też analizy⁵. W literaturze przedmiotu trudno doszukiwać się częstego korzystania z metody statystycznej w metodologicznych ramach właściwych dla historii doktryn polityczno-prawnych⁶. Nie oznacza to jednak, że zastosowanie tej metody nie może przynieść interesujących rezultatów dla rozważań o istocie i znaczeniu przedmiotów historycznoprawnych. Metoda ta bowiem może, w sposób pomocniczy, stać się nie tylko elementem ocennym realizowanego procesu dydaktycznego, ale także może być skutecznym narzędziem dla szeregu innych działań podejmowanych w celu poprawy jakości kształcenia i wytyczania kierunków badań naukowych.

Celem niniejszego artykułu jest zatem przedstawienie i analiza badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego będących na I roku studiów prawnych. W zamierzeniu autorskim badania te mają zwrócić uwagę na potencjalną możliwość i korzyści płynące z wykorzystania metody statystycznej w badaniach prowadzonych przez przedstawicieli dyscyplin historycznoprawnych, a jednocześnie powinny okazać się pomocne dla udzielenia odpowiedzi na nurtujące pytania z zakresu dydaktyki i metodologii przedmiotu, jakim jest historia doktryn polityczno-prawnych. Pytania te, zamieszczone w przeprowadzonej ankiecie, dotyczyły bowiem takich zagadnień, jak: określenie, czy w czasie dotychczasowej edukacji studenci mieli przedmioty zbliżone w treści do historii doktryn polityczno-prawnych, wskazanie, czy przedmiot ten powinien znajdować się w programie studiów prawnych oraz w jaki sposób winien być realizowany (jako przedmiot obowiązkowy czy do wyboru, w formie wykładu czy też w formie ćwiczeń i wykładu). Ponadto zapytano studentów, w jakim stopniu określają przydatność historii doktryn polityczno-prawnych dla własnej edukacji, jakie treści winny być w sposób szczególny omawiane, czy należy w trakcie zajęć dokonywać analizy tekstów źródłowych oraz czy przydatne w ramach tego przedmiotu byłoby korzystanie z metod właściwych dla kształcenia na odległość (e-learning). Dodatkowo studentów studiów stacjonarnych zapytano, czy prowadzenie ćwiczeń w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika.

⁵ Por. szerzej: M. Jaskólski, *Szkice o historii doktryn politycznych i prawnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, DCCXII, „Prace z nauk politycznych”, z. 23, Kraków 1985, s. 31 i n.

⁶ Bodaj najbardziej znanym przykładem próby oceny znaczenia czy też umiejscowienia nauk historyczno-prawnych wśród nauk prawnych jest ankieta, której wyniki zostały opublikowane na łamach „Czasopisma Prawno-Historycznego”. Zob. *Ankieta na temat miejsca dyscyplin historycznoprawnych wśród nauk historycznych i prawnych*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1969, nr 2, s. 165–191 oraz 1970, nr 1, s. 195–203.

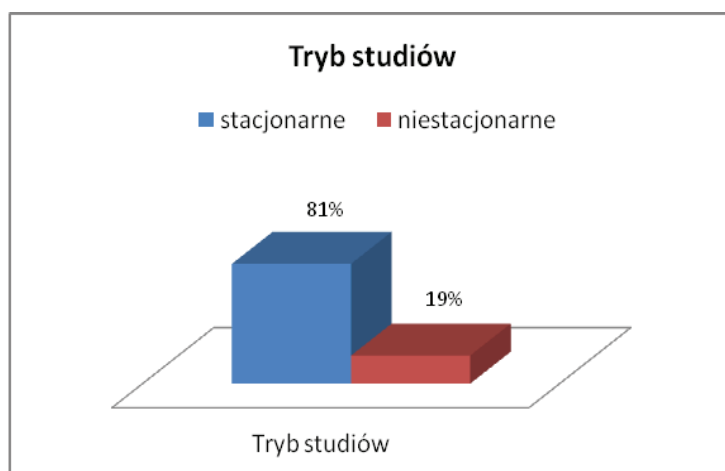
Badania przeprowadzono wśród 231 studentów Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Rzeszowskiego po zakończeniu procesu dydaktycznego w zimowym semestrze roku akademickiego 2012/2013. Ankietowani byli studentami I roku na kierunku prawo zarówno studiów stacjonarnych (187 osób), jak i niestacjonarnych (44 osoby). Wszystkie odpowiedzi na pytania zawarte w ankiecie porównano pomiędzy tymi dwiema grupami. Do przeprowadzenia analizy statystycznej w badaniu użyto licencjonowanego programu Statistica oraz wykorzystano test chi-kwadrat Pearsona, który sprawdza zależności między dwiema zmiennymi określającymi dane cechy badanych obiektów. Test ten umożliwia określenie, czy dana cecha wiąże się z drugą, czy też między nimi nie zachodzą istotne zależności. W przypadku danych będących przedmiotem niniejszej analizy pierwszą cechą były dwie grupy studentów, a drugą cechą odpowiedzi na kolejne pytania ankiety. Za poziom istotności statystycznej przyjęto $p < 0,05$.

Badania przeprowadzono z użyciem autorskiej, wypełnianej anonimowo ankiety, która składała się z dwóch części. Pierwsza z nich obejmowała pytania pozwalające na scharakteryzowanie badanej grupy przy uwzględnieniu takich kryteriów, jak: płeć, wiek, wykształcenie, tryb studiów. Druga część ankiety zawierała pytania dotyczące zagadnień związanych z realizacją procesu dydaktycznego w ramach historii doktryn polityczno-prawnych oraz pozwalała na zbadanie opinii studentów na temat tego przedmiotu. Na potrzeby niniejszego artykułu, zgodnie z celem zakreślonym jego tytułem, wykorzystano wyniki badań dotyczące dydaktyki historii doktryn polityczno-prawnych. Zamierzam autorskim jest także przeprowadzenie w przyszłości (w ciągu 2–4 lat) analogicznych badań na tej samej grupie studentów, co pozwoliłoby uchwycić ewentualne zależności pomiędzy wiekiem i poziomem nabytej wiedzy i umiejętności prawniczych a poglądami dotyczącymi historii doktryn polityczno-prawnych.

Charakterystyka badanej grupy

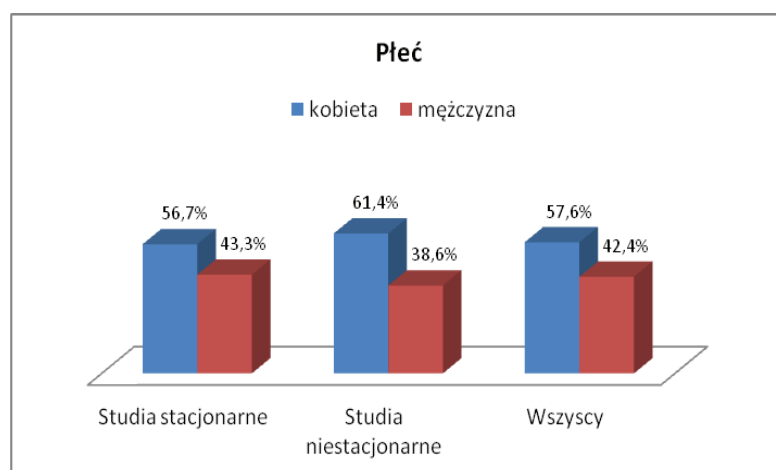
Badana grupa składała się z 231 osób, wśród której 81% stanowili studenci studiów stacjonarnych (187 osób), a 19% stanowili studenci studiów niestacjonarnych (44 osoby).

Tryb studiów	N	%
stacjonarne	187	81
niestacjonarne	44	19
Suma	231	100

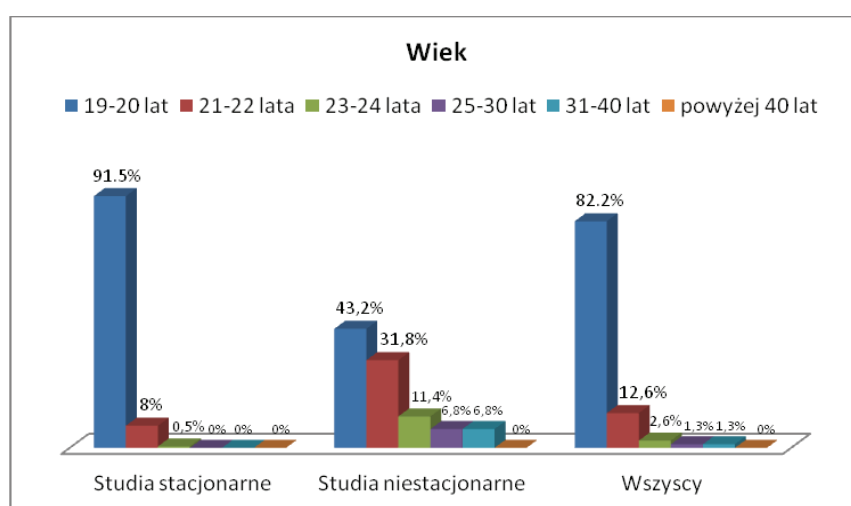
Wśród badanych było 57,6% kobiet i 42,4% mężczyzn. Zarówno w grupie studentów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych występuje podobny odsetek kobiet i mężczyzn, co powoduje, że ta niewielka różnica okazała się zbyt mała, aby można było uznać ją za istotną statystycznie w teście chi-kwadrat Pearsona na poziomie istotności $p < 0,05$ z $p = 0,5721$.

Płeć	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
kobieta	106	56,7	27	61,4	133	57,6
mężczyzna	81	43,3	17	38,6	98	42,4
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 0,32$ $p = 0,5721$					

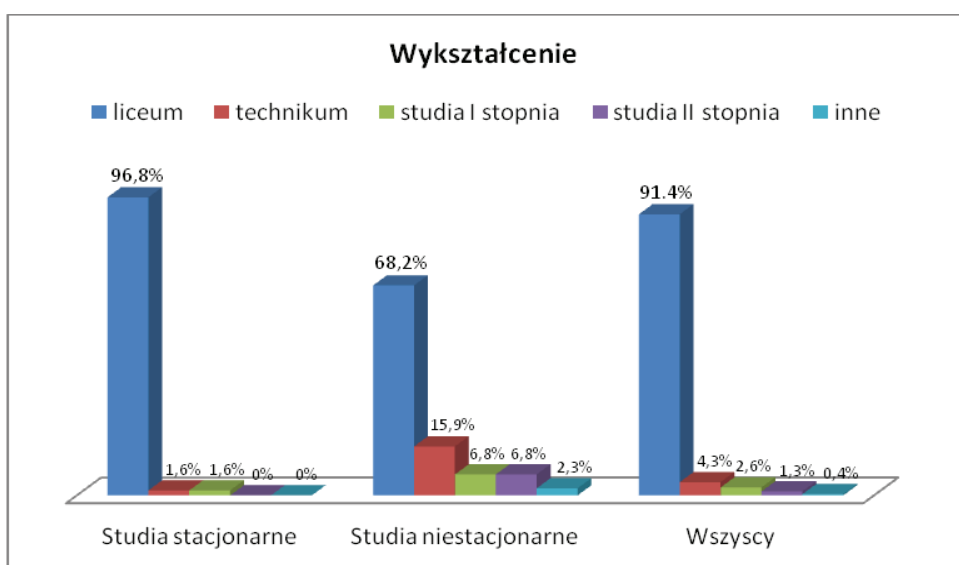
Istotne statystycznie różnice (z wartością współczynnika $p = 0,0000$, czyli niższą od przyjętego poziomu istotności $p < 0,05$) pomiędzy wiekiem studentów stacjonarnych a niestacjonarnych uwidocznione zostały na poniższym wykresie. Co zrozumiałe, w przypadku studentów stacjonarnych przeważały osoby w wieku od 19 do 20 lat, natomiast wśród studentów niestacjonarnych częściej można było spotkać osoby starsze – pomiędzy 21. a 40. rokiem życia.

Wiek	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
19–20 lat	171	91,5	19	43,2	190	82,2
21–22 lata	15	8	14	31,8	29	12,6
23–24 lata	1	0,5	5	11,4	6	2,6
25–30 lat	0	0	3	6,8	3	1,3
31–40 lat	0	0	3	6,8	3	1,3
powyżej 40 lat	0	0	0	0	0	0
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 67,73$ $p = 0,0000$					

Również w przypadku wykształcenia różnice, jakie zaobserwowano pomiędzy studentami stacjonarnymi a niestacjonarnymi, okazały się istotne statystycznie z wartością współczynnika $p = 0,0000$, czyli niższą od przyjętego poziomu istotności $p < 0,05$. Zdecydowana większość osób studiujących stacjonarnie to absolwenci liceów oraz techników. Wśród studentów studiów niestacjonarnych częściej niż w pierwszej grupie odnotowywano także osoby, które ukończyły studia pierwszego stopnia (6,8% badanej grupy) oraz studia drugiego stopnia (6,8% badanej grupy).

Wykształcenie	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
liceum	181	96,8	30	68,2	211	91,4
technikum	3	1,6	7	15,9	10	4,3
studia I stopnia	3	1,6	3	6,8	6	2,6
studia II stopnia	0	0	3	6,8	3	1,3
inne	0	0	1	2,3	1	0,4
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 40,76$ p = 0,0000					

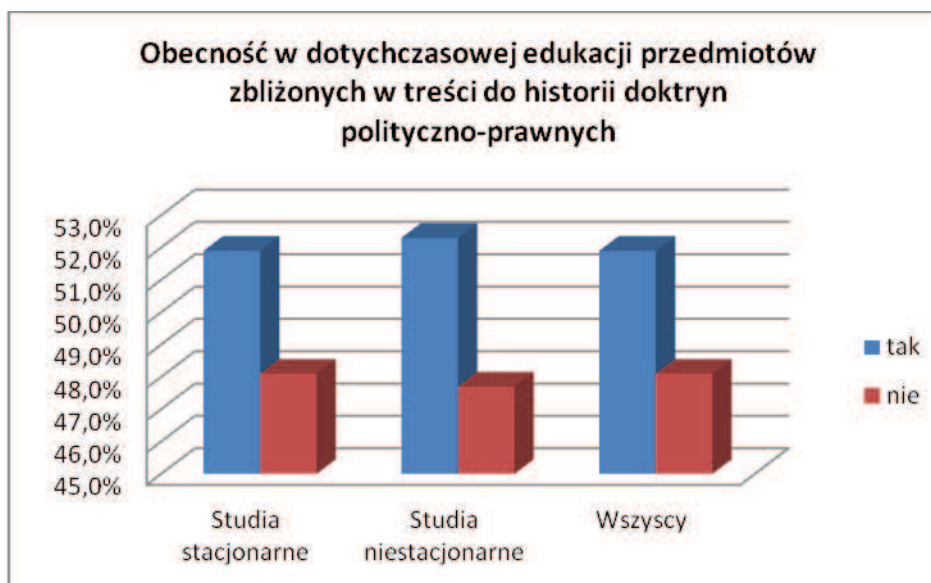

Wyniki badań

Obecność w dotychczasowej edukacji przedmiotów zbliżonych w treści do historii doktryn polityczno-prawnych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
tak	97	51,9	23	52,3	120	51,9
nie	90	48,1	21	47,7	111	48,1
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 0,00$ p = 0,9618					

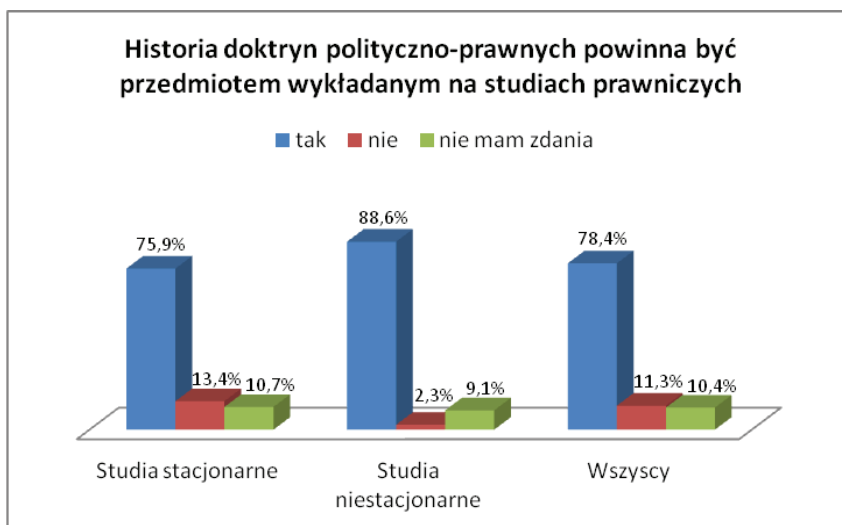
Nieco więcej niż połowa studentów miała w czasie swojej dotychczasowej edukacji przedmioty zbliżone w treści do historii doktryn polityczno-prawnych

(51,9% studentów studiów stacjonarnych oraz 52,3% studentów studiów niestacjonarnych). Tak zbliżony do siebie wynik powoduje, iż nie odnotowano istotnych statystycznie różnic w teście chi-kwadrat pomiędzy tymi grupami (wartość współczynnika p wyniosła $p = 0,9618$ i była wyższa od przyjętego poziomu istotności statystycznej $z p < 0,05$).

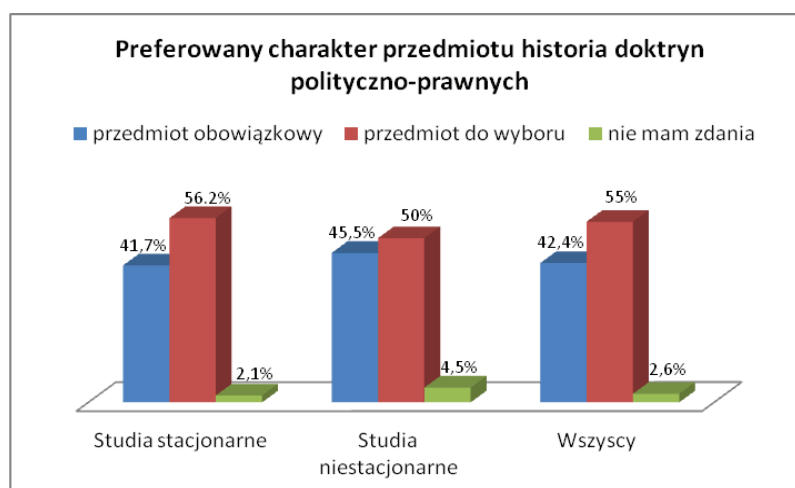

Zdecydowana większość studentów zgodnie twierdzi, że historia doktryn polityczno-prawnych powinna być przedmiotem wykładanym na studiach prawniczych. Odpowiedzi takiej udzieliło 75,9% studentów studiów stacjonarnych oraz nieco więcej, bo aż 88,6% studentów studiów niestacjonarnych. Nie odnotowano zatem istotnych statystycznie różnic w teście chi-kwadrat pomiędzy tymi grupami. Wartość współczynnika p wyniosła $p = 0,0945$ i była wyższa od przyjętego poziomu istotności statystycznej $z p < 0,05$.

Historia doktryn polityczno-prawnych powinna być przedmiotem wykładanym na studiach prawniczych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
tak	142	75,9	39	88,6	181	78,3
nie	25	13,4	1	2,3	26	11,3
nie mam zdania	20	10,7	4	9,1	24	10,4
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 4,72$ $p = 0,0945$					

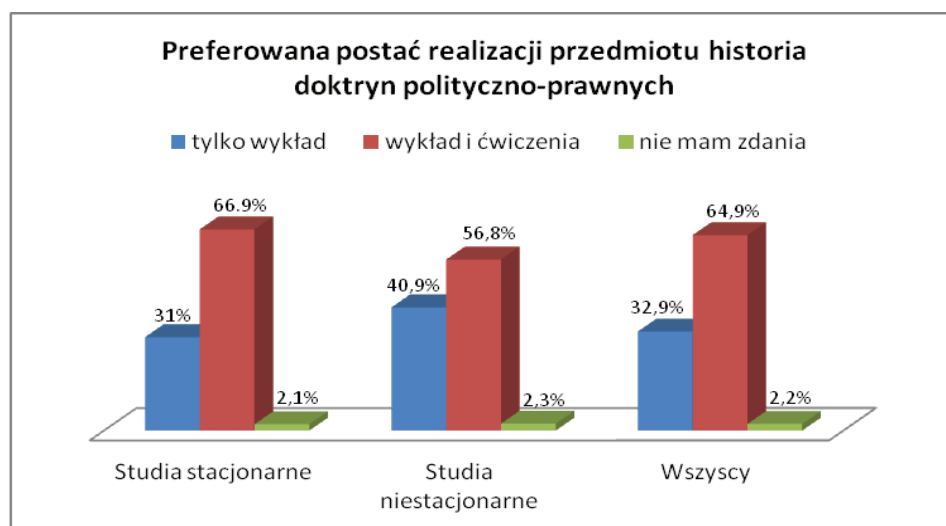
56,1% studentów studiów stacjonarnych oraz 50% studentów studiów niestacjonarnych twierdzi, że przedmiot historia doktryn polityczno-prawnych powinien znajdować się w programie studiów prawniczych jako przedmiot do wyboru. Natomiast 41,7% studentów studiów stacjonarnych i 45,5% studentów studiów niestacjonarnych była zdania, iż przedmiot ten winien należeć do grona przedmiotów obowiązkowych. Tylko 2,6% spośród wszystkich studentów nie miało własnego zdania w tej kwestii. Ten niemal dychotomiczny podział opinii zarówno wśród studentów studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych powoduje także brak istotnych statystycznie różnic między tymi grupami ($p = 0,5608$ w teście chi-kwadrat Pearsona).

Preferowany charakter przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
przedmiot obowiązkowy	78	41,7	20	45,5	98	42,4
przedmiot do wyboru	105	56,2	22	50	127	55
nie mam zdania	4	2,1	2	4,5	6	2,6
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 1,16$ p = 0,5608					

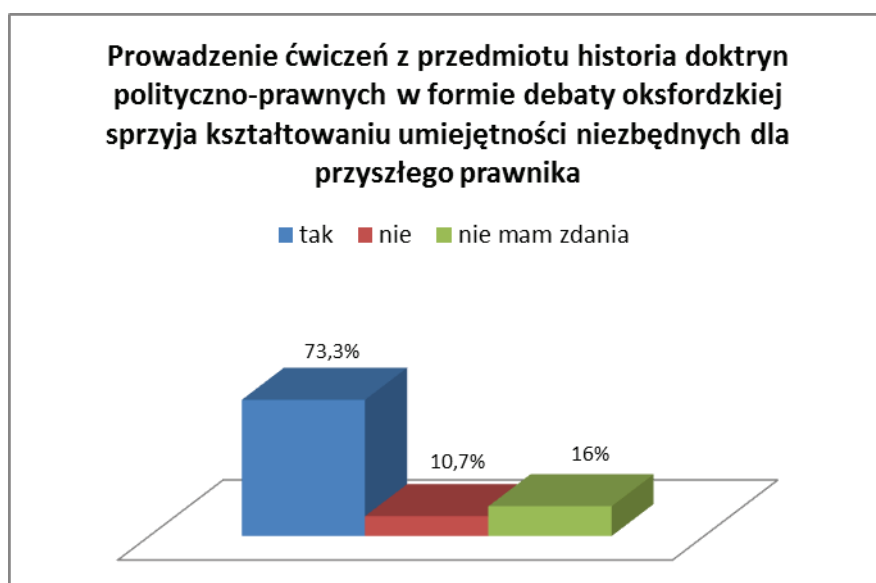
Zarówno w grupie studentów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych dominowały głosy opowiadające się za realizacją przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych zarówno w formie wykładu, jak i ćwiczeń (66,8% studentów studiów stacjonarnych i nieco mniej, bo 56,8% studentów studiów niestacjonarnych). Tylko 2,2% ogółu studentów nie miało swojego zdania na ten temat. Wyniki odnotowane pomiędzy grupami były nieistotne statystycznie w teście chi-kwadrat Pearsona z p = 0,4462.

Preferowana postać realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
tylko wykład	58	31	18	40,9	76	32,9
wykład i ćwiczenia	125	66,9	25	56,8	150	64,9
nie mam zdania	4	2,1	1	2,3	5	2,2
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 1,61$ p = 0,4462					

Pytanie o sposób prowadzenia ćwiczeń w formie debaty oksfordzkiej zostało skierowane jedynie do studentów studiów stacjonarnych, ponieważ zgodnie z programem studiów historia doktryn polityczno-prawnych na Wydziale Prawa i Administracji UR na studiach niestacjonarnych realizowana jest jedynie w formie wykładu. Odpowiadając na to pytanie, studenci w zdecydowanej większości byli zdania, że prowadzenie zajęć z przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika. Odpowiedzi takiej udzieliło 73,3% badanej grupy. Przeciwnego zdania było jedynie 10,7% ankietowanych, natomiast 16% studentów nie miało zdania w tej kwestii.

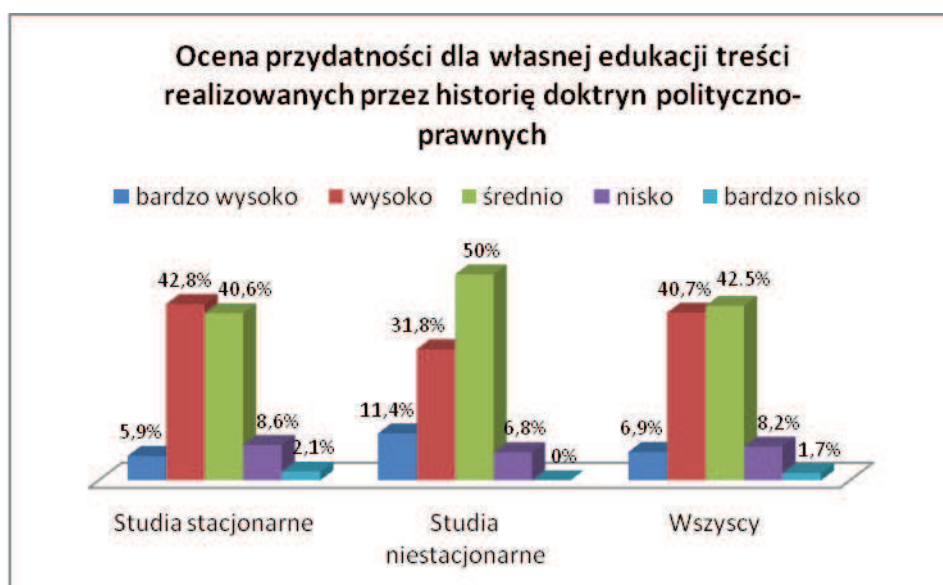
Prowadzenie ćwiczeń z przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika	Studia stacjonarne	
	N	%
tak	137	73,3
nie	20	10,7
nie mam zdania	30	16
Suma	187	100

W ramach prowadzonego badania poproszono studentów o ocenę przydatności dla własnej edukacji treści realizowanych przez historię doktryn polityczno-prawnych. Studenci studiów stacjonarnych ocenili przydatność tych treści

wysoko (42,8%) oraz średnio (40,6%). Studenci studiów niestacjonarnych podobnie, choć w odwrotnej kolejności: średnio (50%) oraz wysoko (31,8%). W obu grupach jedynie nieznaczna liczba badanych oceniła przydatność dla własnej edukacji przedmiotu, jakim jest historia doktryn polityczno-prawnych, na niskim lub bardzo niskim poziomie (odpowiednio: 8,2% i 1,7%). Nieznaczne różnice obserwowane w odpowiedziach pomiędzy grupami były zbyt małe, aby można było uznać je za istotne statystycznie w teście chi-kwadrat Pearsona z $p = 0,3541$.

Ocena przydatności dla własnej edukacji treści realizowanych przez historię doktryn polityczno-prawnych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
bardzo wysoko	11	5,9	5	11,4	16	6,9
wysoko	80	42,8	14	31,8	94	40,7
średnio	76	40,6	22	50	98	42,5
nisko	16	8,6	3	6,8	19	8,2
bardzo nisko	4	2,1	0	0	4	1,7
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 4,40$ $p = 0,3541$					

Przedmiotem kolejnego zapytania było określenie, jakie treści – w sposób szczególny – powinny być omawiane w ramach realizacji przedmiotu historia

doktryn polityczno-prawnych. Studenci studiów stacjonarnych najczęściej wskazywali, iż winny to być zagadnienia dotyczące różnych aspektów prawa (89,8%) oraz dotyczące państwa (56,2%) i władzy (46%). Podobnych odpowiedzi udzielali studenci studiów niestacjonarnych. Badani mogli także samodzielnie wskazywać dodatkowe, inne zagadnienia, wśród których wymieniano takie jak: filozofia, miejsce jednostki w świecie, współczesne doktryny, nauka o społeczeństwie oraz o strukturze społecznej. Nie odnotowano istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupami na poziomie $p < 0,05$ w teście chi-kwadrat Pearsona.

Treści, jakie powinny być w sposób szczególny omawiane w ramach realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych*	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy		Chi-kwadrat Pearsona
	N	%	N	%	N	%	
dotyczące prawa (różnych jego aspektów)	168	89,8	39	88,6	207	89,6	$\chi^2 = 0,06$ p = 0,8139
dotyczące władzy	86	46	24	54,5	110	47,6	$\chi^2 = 1,05$ p = 0,3066
dotyczące państwa	105	56,2	23	52,3	128	55,4	$\chi^2 = 0,21$ p = 0,6416
inne	7	3,7	3	6,8	10	4,3	$\chi^2 = 0,81$ p = 0,3942

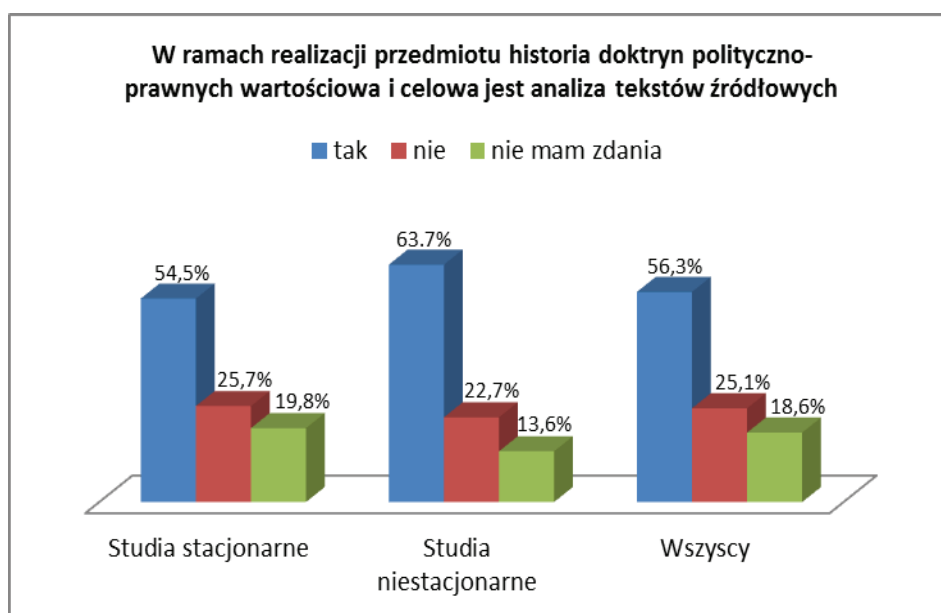
*pytanie wielokrotnego wyboru

Uwzględniając specyficzny, w dużej mierze odwołujący się do materiałów źródłowych, charakter przedmiotu, jakim jest historia doktryn polityczno-prawnych, zapytano badanych, czy w ramach jego realizacji wartościowym i ce-

lowym jest analiza tekstów źródłowych. Jak się okazało, ponad połowa studentów przyznała, iż istotnie, jest to zarówno wartościowe, jak i celowe. Spośród studentów studiów stacjonarnych taką opinię wyraziło 54,5% badanych, natomiast w przypadku studentów studiów niestacjonarnych takiego zdania było 63,6% badanych. Nie odnotowano istotnych statystycznie różnic pomiędzy grupami na poziomie istotności $p < 0,05$ z $p = 0,5042$.

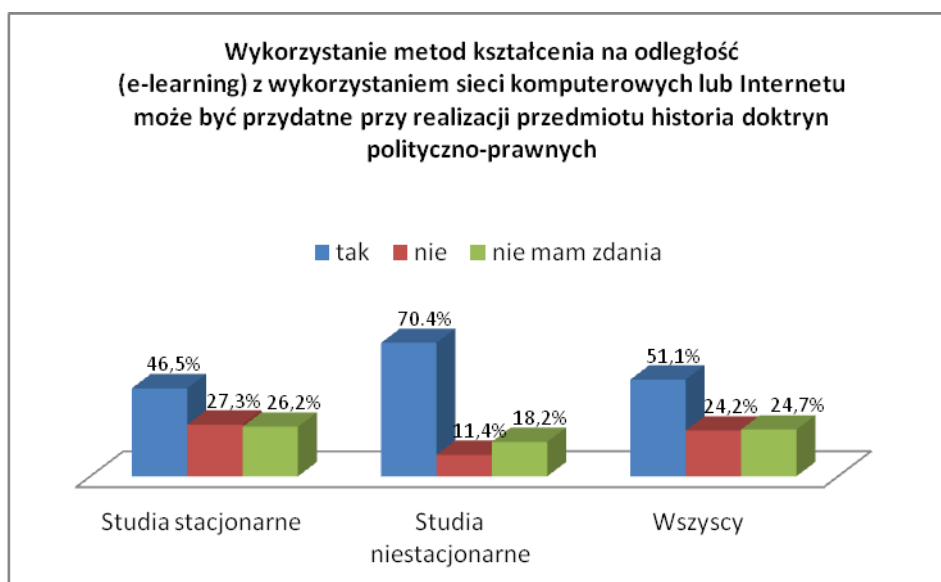
W ramach realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych wartościowa i celowa jest analiza tekstów źródłowych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
tak	102	54,5	28	63,7	130	56,3
nie	48	25,7	10	22,7	58	25,1
nie mam zdania	37	19,8	6	13,6	43	18,6
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 1,37$ $p = 0,5042$					

Istotne statystycznie różnice pomiędzy studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych odnotowano w przypadku opinii na temat możliwości wykorzystania przy realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych metod kształcenia na odległość (e-learning). Zdecydowana większość studentów studiów niestacjonarnych z aprobatą odnosiła się do tego typu metod dydaktycznych (70,5% badanej grupy). Spośród studentów studiów stacjonarnych pozy-

tywnie nastawionych było 46,5% badanej grupy. Negatywnie wypowiedziało się tylko 11,4% studentów studiów niestacjonarnych oraz stosunkowo dużo, bo 27,3% studentów studiów stacjonarnych.

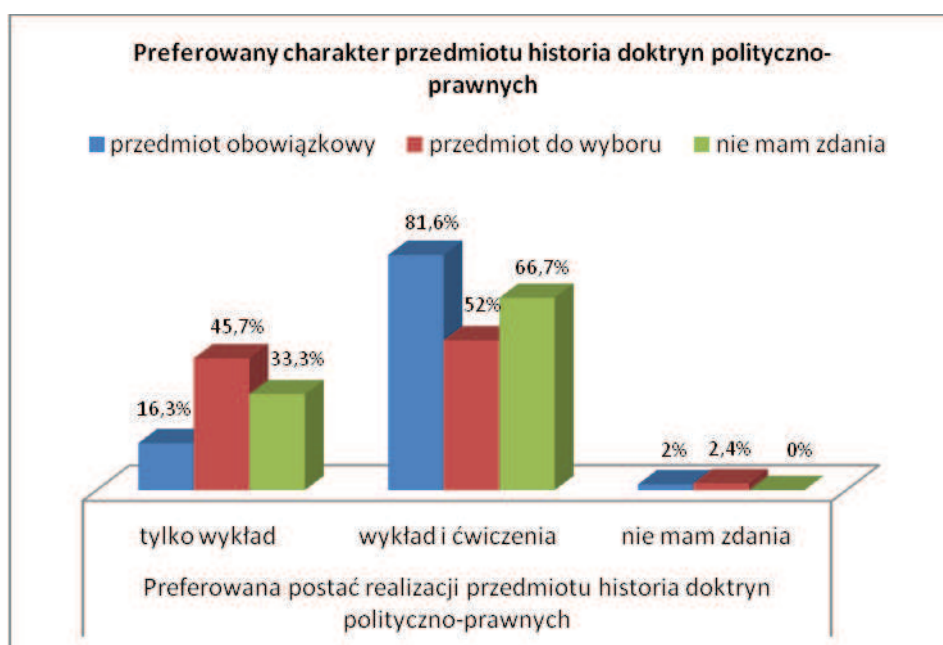
Wykorzystanie metod kształcenia na odległość (e-learning) z użyciem sieci komputerowych lub Internetu może być przydatne przy realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych	Studia stacjonarne		Studia niestacjonarne		Wszyscy	
	N	%	N	%	N	%
tak	87	46,5	31	70,4	118	51,1
nie	51	27,3	5	11,4	56	24,2
nie mam zdania	49	26,2	8	18,2	57	24,7
Suma	187	100	44	100	231	100
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 8,64$ $p = 0,0133$					

Spośród pytań, które pozostawały w ścisłej ze sobą korelacji, należy wskazać na to, w którym studenci udzielali odpowiedzi na pytanie o preferowany charakter przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych (jako obowiązkowy lub jako przedmiot do wyboru) oraz w którym wskazywali na oczekiwaną przez nich postać realizacji tego przedmiotu (w formie wykładu lub w formie wykładu i ćwiczeń). Zależność między tymi dwiema zmiennymi została potwierdzona statystycznie na poziomie istotności $p < 0,05$ z $p = 0,0002$. Z przeprowadzonych badań wynika, że osoby preferujące charakter przedmiotu jako obowiązkowy

najchętniej widziałyby jego realizację w postaci wykładów oraz ćwiczeń (81,6% ankietowanych). Także osoby twierdzące, że historia doktryn polityczno-prawnych powinna być przedmiotem do wyboru, widzą w większości potrzebę realizacji tego przedmiotu w formie wykładów i ćwiczeń (52%), choć w tej grupie stosunkowo duża liczba respondentów (45,7%) wskazywała jedynie na wykład jako pożądaną postać dydaktyki tego przedmiotu.

Preferowany charakter przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych	Preferowana postać realizacji przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych					
	tylko wykład		wykład i ćwiczenia		nie mam zdania	
	N	%	N	%	N	%
przedmiot obowiązkowy	16	16,3	80	81,6	2	2
przedmiot do wyboru	58	45,7	66	52	3	2,4
nie mam zdania	2	33,3	4	66,7	0	0
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 22,1$ p = 0,0002					

Istotnie statystycznie okazały się także korelacje między pytaniem, czy prowadzenie ćwiczeń z przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika, a pytaniem o ocenę wpływu przydatności dla własnej edukacji treści realizowanych przez historię doktryn polityczno-prawnych. Zależności pomiędzy tymi dwiema zmiennymi okazały się istotnie statystycznie w teście chi-

kwadrat Pearsona z $p = 0,0001$. Osoby potwierdzające pozytywny wpływ prowadzenia ćwiczeń z przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej oceniały przydatność treści realizowanych na tym przedmiocie wysoko (45,3%) bądź średnio (43,1%). Natomiast osoby negatywnie oceniające prowadzenie zajęć w tej formie oceniały przydatność treści na nich realizowanych głównie średnio (45%), rzadziej wysoko (35%) bądź nisko (15%).

Ocena przydatności dla własnej edukacji treści realizowanych przez historię doktryn polityczno-prawnych	Prowadzenie ćwiczeń z przedmiotu historia doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika					
	tak		nie		nie mam zdania	
	N	%	N	%	N	%
bardzo wysoka	9	6,6	1	5	1	3,3
wysoka	62	45,3	7	35	11	36,7
średnia	59	43,1	9	45	8	26,7
niska	7	5,1	3	15	6	20
bardzo niska	0	0	0	0	4	13,3
Chi-kwadrat Pearsona	$\chi^2 = 31,34$ $p = 0,0001$					

W zgodnej opinii zdecydowanej większości studentów zarówno studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych historia doktryn polityczno-prawnych po-

winna być przedmiotem wykładanym na studiach prawniczych. Wyrażone w ten sposób przekonanie studentów staje się interesującym głosem w dyskusji nad określeniem zakresu treści dydaktycznych niezbędnych dla prawidłowego przebiegu procesu kształcenia przyszłych prawników. Zdaje się ono także potwierdzać przekonanie, że za pochojne należy uznać podejmowane na niektórych wydziałach prawa w Polsce decyzje, których efektem jest umniejszenie dydaktycznego znaczenia historii doktryn polityczno-prawnych. W tym kontekście zauważyć należy także, że – jak pokazały przeprowadzone badania – sami studenci wysoko oceniają przydatność edukacyjną treści realizowanych przez historię doktryn polityczno-prawnych. To istotnie ważki argument w dyskusji nad użytecznością tego przedmiotu. Autonomicznie dokonana ocena przez samych zainteresowanych, w połączeniu z ich przekonaniem o potrzebie obecności historii doktryn polityczno-prawnych wśród przedmiotów wykładanych na studiach prawniczych, pozwala zatem stawiać tezę o trafności tych rozwiązań programowych, w których przedmiot ten jest częścią akademickiego kształcenia prawniczego. Dodatkowym argumentem wzmacniającym tą tezę jest wynik przeprowadzonego badania, w którym zdecydowana większość studentów wyraziła opinię, iż prowadzenie ćwiczeń z historii doktryn polityczno-prawnych w formie debaty oksfordzkiej sprzyja kształtowaniu umiejętności niezbędnych dla przyszłego prawnika. Prowadzenie zajęć z wykorzystaniem tej metody w naturalny sposób wynika z charakteru i celów tego przedmiotu, który jak niewiele innych, skłania do podejmowania sporów opartych na wymianie argumentów i bronienu przyjętej na wstępie dyskusji tezy bądź też jej zwalczaniu z wykorzystaniem metod właściwych sztuce retorycznej. To z kolei stanowi istotną i – co należy podkreślić – stricte praktyczną umiejętność niezbędną dla każdego prawnika, a jednocześnie skutecznie zdaje się negować wypowiedziane niekiedy argumenty o szczególnie znikomym praktycznym znaczeniu historii doktryn polityczno-prawnych. Akceptacja ze strony studentów takiej formy prowadzenia ćwiczeń z tego przedmiotu potwierdza nie tylko słuszność obranej metody realizacji zajęć, ale także przekonuje o możliwości skutecznego łączenia teoretycznej wiedzy z umiejętnościami praktycznymi.

Osobną kwestią pozostaje próba odpowiedzi na pytanie, czy historia doktryn polityczno-prawnych winna być przedmiotem obowiązkowym i czy należy realizować cele tego przedmiotu jedynie w formie wykładu czy też z wykorzystaniem wykładu i ćwiczeń. O ile nieco ponad połowa ankietowanych studentów jest zdania, że analizowany przedmiot winien być w programie studiów w grupie przedmiotów do wyboru, o tyle zdecydowana ich większość jako preferowaną postać realizacji tego przedmiotu wskazała wykład oraz ćwiczenia. Warto zauważyć istotnie statystyczną korelację, z której wynika, że ankietowani preferujący historię doktryn polityczno-prawnych jako przedmiot obowiązkowy jednocześnie najchętniej widzieliby jego realizację w postaci wykładów oraz ćwiczeń.

Pytanie o zakres przedmiotowy historii doktryn polityczno-prawnych ma istotne metodologiczne znaczenie. Odpowiedź na nie wyznacza bowiem nie tylko obszar zainteresowań tej dziedziny nauki i poprzez to ma wpływ na wybór i realizację projektów badawczych, ale także w jednoznaczny sposób determinuje przebieg procesu dydaktycznego. Jak trafnie zauważa L. Dubel, państwo i prawo są instytucjami życia społecznego pozostającymi w nierozdzielalnym związku zarówno na poziomie ontologicznym, jak i funkcjonalnym⁷. Wyniki przeprowadzonych badań potwierdzają świadomość tego związku wśród ankietowanych studentów, ponieważ wskazując treści, które winny być przedmiotem analizy na zajęciach z historii doktryn polityczno-prawnych, głównie skupili się na tradycyjnej triadzie zagadnień właściwych tej dyscyplinie, tj. zagadnieniach dotyczących: prawa, państwa i władzy.

Równie istotne z punktu widzenia metodologii dydaktyki historii doktryn politycznych i prawnych jest odpowiedź na pytanie o dydaktyczną użyteczność przeprowadzania w trakcie zajęć analizy tekstów źródłowych. Odpowiedź ta nabiera szczególnego wymiaru, gdy spojrzymy na nią z perspektywy dostrzeganej powszechnie niechęci lub co najmniej obojętności wobec potrzeby czytania i analizowania, niełatwych niekiedy w odbiorze, tekstów źródłowych. W tym kontekście udzielone przez ankietowanych studentów odpowiedzi mogą napaść umiarkowanym optymizmem, gdyż jak wykazały badania, dla ponad połowy respondentów egzegeza źródeł mających fundamentalne znaczenie dla rozwoju myśli polityczno-prawnej stanowi wartościową metodę dydaktyczną. Potwierdza to zatem nie tylko trafność wybranej metody, ale także uzasadnia przywoływanie w tekstach podręczników akademickich fragmentów tekstów źródłowych czy też potrzebę tworzenia i korzystania na zajęciach z wyborów tekstów źródłowych. Nie ulega bowiem wątpliwości, że dla zdecydowanej większości studentów historia doktryn polityczno-prawnych stanowi jedyną okazję do zetknięcia się choćby z fragmentami tekstów, których autorami są klasycy myśli politycznej i prawnej.

Stosunkowo zaskakujące okazują się wyniki badania dotyczące wykorzystywania metod kształcenia na odległość (e-learning) w procesie dydaktycznym obejmującym historię doktryn polityczno-prawnych. Wydawać by się mogło, iż współczesna młodzież z dużą otwartością powinna przyjąć propozycję realizacji części procesu dydaktycznego za pomocą uczelnianej sieci komputerowej lub Internetu. Okazało się jednak, że w tej kwestii istnieją istotne statystyczne różnice pomiędzy studentami studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Ci drudzy bowiem w zdecydowanej większości opowiedzieli się za przydatnością tych nowoczesnych technik w realizacji dydaktyki, czego nie da się stwierdzić

⁷ L. Dubel, *Historia doktryn politycznych i prawnych do schyłku XX wieku*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2009, s. 17.

w przypadku studentów studiów stacjonarnych. Tłumaczyć to można zwiększonym zainteresowaniem kształceniem na odległość wśród studentów studiów niestacjonarnych z uwagi na specyfikę ich sposobu studiowania oraz zwiększonym wśród tej grupy studentów zapotrzebowaniem na możliwość elastycznego rozłożenia w czasie procesu dydaktycznego. Uwzględniając jednak współczesne tendencje zmierzające do coraz szerszego wykorzystywania narzędzi i technik informatycznych w nauczaniu akademickim, można stwierdzić, że tworzenie i udostępnianie multimedialnych prezentacji dydaktycznych wydaje się nieodzowną koniecznością najbliższej przyszłości.

Reasumując, przeprowadzone badania oraz ich wyniki uprawniają do sformułowania następujących wniosków:

1. Historia doktryn polityczno-prawnych jest przedmiotem pozytywnie wpływającym na edukację przyszłych prawników.
2. Historia doktryn polityczno-prawnych powinna być przedmiotem wykładanym na studiach prawniczych.
3. Dydaktyka historii doktryn polityczno-prawnych powinna być realizowana zarówno w postaci wykładu, jak i ćwiczeń.
4. Ćwiczenia z zakresu historii doktryn polityczno-prawnych powinny odbywać się w formie debaty oksfordzkiej.
5. Zakres przedmiotowy historii doktryn polityczno-prawnych winien, w głównej mierze, obejmować zagadnienia dotyczące: prawa, państwa i władzy.
6. W ramach zajęć dydaktycznych z zakresu historii doktryn polityczno-prawnych celowa jest analiza tekstów źródłowych.
7. Należy podejmować starania umożliwiające realizację części procesu dydaktycznego z zakresu historii doktryn polityczno-prawnych z wykorzystaniem narzędzi i technik informatycznych.

Wyniki przeprowadzonych na potrzeby niniejszego artykułu badań ankietowych wśród studentów wydają się uprawniać także do postawienia tezy o potrzebie wykorzystywania metody statystycznej w badaniach prowadzonych przez przedstawicieli dyscyplin historycznoprawnych. Wnioski płynące z wykorzystania tej metody mogą bowiem okazać się pomocne dla udzielenia odpowiedzi na nurtujące pytania zarówno z zakresu dydaktyki, jak i metodologii przedmiotu. Warto zauważyć, że metoda ta może zostać z powodzeniem wykorzystana dla badania opinii innych grup społecznych, których zapatrywanie na temat historii doktryn polityczno-prawnych może być inspirujące. Krąg tych potencjalnych podmiotów jest stosunkowo szeroki: mogą to być zarówno przedstawiciele różnych nauk prawnych (dogmatycznych i niedogmatycznych), reprezentanci zawodów prawniczych (np. sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, radcowie prawni) czy wreszcie osoby wykonujące zawody nieprawnicze. Ich opinie na temat historii doktryn polityczno-prawnych, zebrane i przeanalizowane z wykorzystaniem metody statystycznej mogą zostać wykorzystane z korzyścią zarówno dla

samego procesu dydaktycznego, jak i dla określenia potencjalnych kierunków badań naukowych. Sięgnięcie do metody statystycznej spowodować może zatem także swoiste nowe otwarcie metodologiczne, które pozwoli nie tylko na doskonalenie zakresu badań naukowych i sposobu realizacji dydaktyki przedmiotu, ale może ułatwić umiejscowienie historii doktryn politycznych i prawnych w ramach wyznaczonych przez nowe wymogi stawiane przed akademickim kształceniem prawniczym.

**THE ANALYSIS OF STUDENTS' OPINION ON SUBJECT EDUCATION
AS AN EXAMPLE OF THE USE OF A STATISTICAL METHOD
IN METHODOLOGY OF HISTORY OF POLITICAL-LEGAL DOCTRINES.**

Summary

The use of a statistical method in methodology of political-legal doctrines, for obvious reasons, is simply auxiliary. The aim of this article is the presentation and analysis of survey research carried out among students of University of Rzeszów in their first year at law faculty. The studies and their results justify the following statements: 1) The history of political-legal doctrines should be a subject of study at law university and it has a positive impact on the education of future lawyers; 2) The education of political-legal doctrines should be executed both as lectures and practice classes; 3) The classes of political-legal doctrines should be carried out in form of oxford debate; 4) The educational scope of the history of political-legal doctrines should, mainly, cover the aspects of law, state and government; 5) During the classes on the history of political-legal doctrines the study of source texts is required; 6) During the process of education of the history of political-legal doctrines, it is advised to try to use computer and information technology.

The results of the survey, carried out for the needs of this article, allow us to state the thesis about the requirement of the use of statistical method in studies carried out by the people dealing with historical-legal disciplines. The conclusions emerging from the use of this method can turn out to be helpful in finding the answer to the bothering questions both in the scope of education as well as the subject methodology. Moreover, the use of statistical methodology can create a specific new methodological opening, which will not only give us possibility to improve the range of scientific studies and the method of the realization of subject education, but, as well, it may simplify the position of the history of political and legal doctrines within the frames set by the new standards that present law university education has to face.